

УДК 371.134:371.217.3] (09) "19"1950-1960 pp.

Філоненко О.С.

АНАЛІЗ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ у 50-х – 60-х роках ХХ ст.

Досліджуваний період характеризується інтенсивною діяльністю піонерських таборів в Україні. Для здійснення виховної роботи важливим було питання підготовки вожатих та вихователів. У представленій статті на основі аналізу керівних документів Міністерства освіти УРСР, архівних джерел визначені підходи вищих педагогічних навчальних закладів України щодо змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів до виховної роботи в літніх оздоровчих таборах України у 50-х – 60-х роках ХХ ст.

Ключові слова: майбутні вчителі, літня виховна практика, дитячий оздоровчий табір, виховна робота.

Постановка проблеми. Одним із основних завдань удосконалення організації літнього оздоровлення та відпочинку в Україні є підготовка кадрів для здійснення заходів з оздоровлення та відпочинку дітей. Ця проблема визначена Законом України "Про оздоровлення та відпочинок дітей", "Державним соціальним стандартом оздоровлення та відпочинку дітей", "Концепцією Державної цільової соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей на 2011 – 2015 роки". Вважаємо, що покращенню підготовки студентів у сучасних умовах до виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах (ДОТ) сприятиме врахування вітчизняних виховних традицій та педагогічного досвіду роботи 50-х – 60-х років ХХ ст., викликане суттєвими здобутками у підході до змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів до виховної практики в ДОТ.

Аналіз актуальних досліджень. Питанням підготовки студентів до літньої педагогічної практики в оздоровчих таборах у сучасних умовах присвячені дисертаційні дослідження Б.І. Ковбаса, Л.А. Іванової, А.Ф. Шевченка, С.І. Цуприк, О.П. Яковлевої та ін.

Методична підготовка студентів до роботи з дітьми в літній період розглянута в роботах Л.О. Дубровської, Н.В. Казакової, Є.І. Коваленко, М.Б. Коваль, М.Є. Сисоевої, В.М. Солової, С.А. Шмакова та ін.

На наш погляд, недостатньо глибоко вивчено історичний досвід практичної підготовки майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах (ВПНЗ) України до виховної роботи в ДОТ, з чого й випливає **мета статті**.

Виклад основного матеріалу. Початок 50-х років ХХ століття характеризується збільшенням кількості та розширенням мережі дитячих оздоровчих таборів. Наказний М.О. 1953-1964 роки називає періодом інтенсивної діяльності піонерських таборів, а 1964 рік – початком періоду максимального піднесення дитячого оздоровлення в умовах функціонування піонерських таборів СРСР [5].

Потреба в забезпеченні освітнього й виховного впливу на учнів протягом літніх канікул вимагала підготовки до виховної роботи педагогічних кадрів. Питання правильності й своєчасного підбору педагогічних кадрів для роботи в ДОТ вирішувалося наказами та розпорядженнями Міністерства освіти Української РСР. У цих щорічних документах окремим пунктом визначалося: "... виділити для роботи в дитячих оздоровчих закладах студентів педагогічних учбових закладів" [6, с. 20–22; 7, с. 2–4].

Протягом 50-х – 60-х років в Україні стабілізувалася система підготовки педагогічних кадрів. Учителів готували ВПНЗ за єдиним навчальним планом Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР [3, с. 123]. Проведення літньої практики студентів у піонерських таборах передбачалося навчальними планами ВПНЗ. У пояснювальній записці до змін у навчальних планах педінститутів на 1952 рік визначалося наступне: "Літня практика студентів у піонерських таборах залишена на II курсі на всіх факультетах, за винятком факультетів географії та природознавства, на яких у цей період проводиться польова практика" [17, арк. 4].

Директорам ВПНЗ разом з комсомольським та профспілковим організаціям необхідно було направляти студентів II курсів не пізніше 10 червня на практику в піонерські табори та інші оздоровчі заклади. Крім того, рекомендувалося відбирати і направляти для роботи влітку в оздоровчі заклади кращих студентів старших курсів, які виявили бажання працювати й здатні забезпечувати роботу з дітьми. Таким студентам створювалися умови для складання екзаменаційної сесії до 1 червня [8, с. 7–8].

У 1955 році Колегія Міністерства освіти УРСР ухвалила рішення про проведення педагогічної практики в усіх ВПНЗ УРСР у відповідності з інструкцією Міністерства вищої освіти СРСР від 28 червня 1955 року, згідно з якою "педагогічна практика студентів II курсів проводилася в літніх піонерських

таборах протягом трьох тижнів" [13]. Тривалість практики в піонерських таборах три тижні відповідала встановленим термінам оздоровлення дітей в піонерських таборах загального типу для дітей-школярів від 7 до 15 років – 21 день (3 тижні) [18, арк. 2–4].

У 1956 році районні та міські відділи освіти отримали завдання від Міністерства освіти УРСР спільно з комсомольськими та профспілковими організаціями підібрати й направити до піонерських таборів близько 20 тисяч студентів педінститутів. Підготовку студентів до роботи в таборі рекомендувалося розпочинати в січні місяці [9, с. 10–12].

Ухвалений Верховною Радою СРСР 24 грудня 1958 року Закон "Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти" покладав на радянську вищу школу підготовку висококваліфікованих спеціалістів, "добре знаючих практику справи" [10, с. 60].

Відповідно до Закону в інструкції про організацію і проведення педагогічної практики студентів педагогічних інститутів 1961 року Міністерство освіти УРСР рекомендувало для підготовки студентів до виховної роботи в ДОТ організувати практикуми, семінари, заняття, пов'язані з керівництвом гуртками, спортивною роботою, художньою самодіяльністю, з організацією дитячих ігор, екскурсій, туристичних походів, розучуванням пісень, дитячих танців тощо. Організація підготовки покладалася на кафедри педагогіки ВПНЗ [2, с. 8–19].

Звернення до історико-педагогічних джерел вказує на те, що 50-ті – 60-ті роки ХХ ст. характеризуються активним пошуком ВПНЗ України ефективних шляхів у підготовці студентів до виховної роботи в ДОТ. Так, зокрема, у Ніжинському державному педагогічному інституті ім. М.В. Гоголя викладачі кафедри педагогіки та психології, крім спецсемінару з піонерської роботи в кількості 16-20 годин, який закінчувався колоквиумом, організували 3-6 денний інструктивний табір, де студенти в умовах, наближених до реальних, займалися всіма видами діяльності літньої практики: проведенням загонного збору, туристичного походу, організацією вогнища, карнавалу, екскурсій, проведенням зарядки, підготовкою та прийомом нормативів ГПО, проведенням спортивних змагань тощо [4].

Формування в студентів необхідних для вчителя й вихователя педагогічних умінь і навичок, готовності до педагогічної праці було основним завданням педагогічної практики без відриву від навчальних занять у ВПНЗ на I-II курсах [1, с. 7]. Цей вид практики ВПНЗ тісно пов'язували з педагогічною практикою в піонерських таборах. За період практики без відриву від навчальних занять кожен студент зобов'язаний був попрацювати помічником учителя (вихователя), піонервожатим загону та здійснювати керівництво гуртком. Студенти допомагали вчителям і вожатим піонерських загонів у проведенні позакласної та позашкільної роботи, в організації трудового виховання дітей [Там само].

Аналіз архівних джерел свідчить про те, що спеціальна підготовка студентів давала позитивний результат: студенти-практиканти володіли вміннями організувати та проводити туристичні походи місцями революційної, бойової й трудової слави; зустрічі з учасниками Великої Вітчизняної війни; спортивні змагання; тижні інтернаціональної дружби; свята мистецтв; піонерські збори; вогнища; змагання зі стрільби; заняття з цивільної оборони; воєнізовані ігри [16, арк. 141–142].

Міністерство освіти УРСР рекомендувало проводити підготовку студентів до роботи вожатими в дитячих таборах спільними зусиллями викладачів ВПНЗ разом з обласними відділами народної освіти, обкомами ЛКСМУ, обласними радами профспілок. Проведений нами аналіз звітних матеріалів обласних відділів народної освіти Центрального Державного Архіву Вищих Органів влади та управління України про підсумки оздоровлення дітей влітку 1965 та 1969 років дає підстави зробити висновок про те, що у 60-х роках така спільна діяльність проводилася й мала позитивний результат.

Так, зокрема, у 1965 році в Запорізькій області навчання вожатих проводилося безпосередньо на базі кращих таборів, для студентів педінститутів організувалися 32-годинні семінари-практикуми з питань роботи з піонерами в таборі [19, арк. 46]. Вожатих готували до проведення екскурсійно-туристичної, краснавчої, трудової діяльності, залучення дітей до обговорення книг, до участі в політбоях, КВК та інших виховних заходів [19, арк. 109]. На базі Будинків та Палаців піонерів Запорізької області протягом літа працювали методичні центри, які систематично проводили навчання піонерського активу, вожатих (у В.Лузі, Кирилівці, Бердянську, Алтагирі) [16, арк. 56].

Із січня 1965 року студенти Херсонського педінституту здійснювали систематичне навчання на семінарах, що організувалися при Палаці піонерів. У травні (з 21 по 31) для студентів, які направлялися на роботу до таборів праці та відпочинку, був проведений туристичний похід до Криму. Мета походу – знайомство з роботою піонерського табору "Артек". У звітних матеріалах зазначено, що влітку ці студенти успішно працювали в піонерських таборах Херсонської області [19, арк. 133].

ЦК КПРС у постанові "Про 50-річчя ВЛКСМ і завдання комуністичного виховання молоді" (1968 р.) накреслив програму виховання студентів. Головним завданням усього навчально-виховного процесу в ВПНЗ стає підготовка молодого вчителя до виконання виховної місії в школі та суспільстві. ВПНЗ повинні були готувати вчителя-вихователя, вчителя-пропагандиста, вчителя-суспільника [11, с. 151]. Тому ВПНЗ України розвивали різні форми підготовки студентів до виховної роботи з дітьми взагалі та в ДОТ зокрема.

Так, у 1969 році в Рівненській області зі студентами педінституту ім. Д.З. Мануїльського проводилася двомісячна курсова підготовка до роботи в піонерських таборах. Крім того, 6 майбутніх вожатих взяли участь у семінарі, що працював на базі табору "Молода Гвардія" [16, арк. 150–151].

Із січня 1969 року було організовано навчання для студентів II курсу Івано-Франківського педінституту на базі Коломийського та Івано-Франківського Палаців піонерів [Там само, арк. 62]. Перед студентами ставилася мета духовного збагачення дітей під час перебування в піонерських таборах, поповнення та розширення тих знань, які вони засвоїли в школі [Там само, арк. 150-151].

На початку 60-х років XX ст. педінститути та університети активно працювали над створенням факультетів громадських професій (ФГП). Головним завданням ФГП було поглиблення, розширення, удосконалення знань та навичок майбутніх учителів у галузі конкретних видів громадської діяльності, оволодіння педагогічними вміннями й навичками з організації виховної роботи [12, с. 45].

Так, у Сумському державному педагогічному інституті ФГП цілеспрямовано готував майбутніх учителів до виховної позакласної роботи, плекав діяльних "суспільників" – людей з активною громадянською позицією. Практично всі студенти інституту щорічно залучалися до роботи в третьому трудовому семестрі: працювали вихователями й вожатими в піонерських таборах, на дитячих майданчиках [14].

У Харківському державному педагогічному інституті ім. Г.С. Сковороди у процесі занять на ФГП у студентів формувалися навички та вміння проведення спортивно-масової роботи й організації дозвілля дітей влітку [15].

Висновки. Головним завданням усього навчально-виховного процесу в ВПНЗ України в 50-х – 60-х роках XX ст. була підготовка молодого вчителя до виконання виховної місії в школі та суспільстві. Літня практика майбутніх учителів у піонерських таборах визначалася навчальним планом та була обов'язковою для всіх спеціальностей, крім природничих. У досліджуваній період діяльність ВПНЗ України спрямовувалася на активний розвиток змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів до виховної роботи в літніх оздоровчих таборах та визначалася керівними документами Міністерства освіти УРСР у галузі підготовки педагогічних кадрів та в галузі організації оздоровлення та відпочинку дітей під час літніх канікул. Розвивалися різні форми підготовки студентів до виховної роботи в ДОТ: спецсемінари, інструктивні табори, заняття, пов'язані з керівництвом гуртками, спортивною роботою, художньою самодіяльністю, з організацією дитячих ігор, екскурсій, туристичних походів, розучуванням пісень, дитячих танців та ін. Важливим для студентів перед від'їздом до піонерського табору було виконання громадських навантажень піонервожатих загонів та керівників учнівських гуртків шкіл. Оволодіння педагогічними вміннями й навичками з організації виховної роботи сприяло створення у 60-х роках XX ст. факультетів громадських професій.

Використані джерела

1. Збірник матеріалів до проведення педагогічної практики / ред. кол. : Б. Н. Мітюров, Н. М. Переход, В. Т. Тіпухов. – 4-те вид., перероб. та доп. – Дрогобич, 1962. – 63 с.
2. Інструкція про організацію і проведення педагогічної практики студентів педагогічних інститутів 1961 року // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – 1961. – № 11, червень. – С. 8–19.
3. Майборода В. К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917–1985 рр.) / В. К. Майборода. – К. : Либідь, 1992. – 196 с.
4. Методичні матеріали до проведення педагогічної практики студентів. – Ніжин : НДПІ, 1968. – 39 с.
5. Наказний М. О. Теорія і практика проектування діяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання" / Наказний М. О. – К., 2011. – 42 с.
6. Наказ "Про заходи по оздоровленню дітей влітку 1950 року" № 350 від 5 травня 1950 року // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – 1950. – № 9, травень. – С. 20–22.
7. Наказ "Про заходи по оздоровленню дітей влітку 1952 року" № 331 від 9 травня 1952 року // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – 1952. – № 11, травень. – С. 2–4.
8. Наказ "Про заходи по оздоровленню дітей влітку 1953 року" № 182 від 8 квітня 1953 року // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – 1953. – № 9. – С. 7–8.
9. Наказ "Про підсумки проведення оздоровлення дітей влітку 1955 року" № 416 від 26 листопада 1955 року // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – 1955. – № 22, листопад. – С. 10–12.
10. Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа : сборник документов. 1917–1973 гг. / сост. : А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М. : Педагогика, 1974. – 560 с.
11. Паначин Ф. Г. Педагогическое образование в СССР. Важнейшие этапы истории и современное состояние / Ф. Г. Паначин. – М. : Педагогика, 1975. – 224 с.
12. Педагогическая практика : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / под ред. В. К. Розова. – М. : Просвещение, 1981. – 160 с.
13. Постанова "Про порядок проведення педагогічної практики в педагогічних інститутах Української РСР" від 22 серпня 1955 року // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – 1955. – № 16, серпень. – С. 13.
14. Розвиток Сумського державного педагогічного інституту в повоєнні десятиріччя [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

15. http://www.sspu.sumy.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=158%3A2011-01-13-10-00-17&catid=45&Itemid=1. – Назва з екрану.
16. Рядинська І. А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позаурочної роботи з учнями (друга половина ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / Рядинська І. А. ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2008. – 21 с.
17. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО України), Ф. Р-166, оп. 15, спр. 7141, 234 арк.
18. ЦДАВО України, Ф. 166, оп. 15, спр. 1121, 21 арк.
19. ЦДАВО України, Ф. 2605, оп. 8, спр. 249, 43 арк.
20. ЦДАВО України, Ф. Р-166, оп. 15, спр. 4773, 151 арк.

Filonenko O.

**THE ANALYSIS OF PREPARATION OF STUDENTS
OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF UKRAINE
FOR EDUCATIONAL WORK AT CHILDREN RECREATION CAMPS
IN THE 50-S – 60-S OF THE TWENTIETH CENTURY**

One of the main tasks of improvement of organization of summer recreation and leisure in Ukraine is training personnel for implementation of measures of rehabilitation and recreation for children. This issue is determined by many legislative acts of Ukraine. The problem of preparation of future teachers for educational work in children recreation camps is topical and it has an important practical value for reactivation of such institutions and filling with educational content recreational and educational process. The success in children recreation camp's activity largely depends on the correct focus of student on a modern child, the ability to communicate with children and to cooperate in creative work. The problem of preparation of future teachers for organization of summer leisure, recreation and occupation of children, teenagers and youth we connect with exclusion of summer practice from the range of comprehensive practices in higher pedagogical and classic educational institutions of Ukraine; lack of psychological and pedagogical knowledge and skills of students for work with children in conditions of summer holidays; absence of motivation of students to work with children in summer. Advanced understanding of approaches to training future teachers for educational work with children in summertime based on the principles of democratization and humanization requires taking account of national cultural, historical, educational traditions, pedagogical work experience. We believe, that consideration of national educational traditions of pedagogical work experience of the 50s – 60s of the twentieth century, caused by significant achievements in the approach to the content, forms and methods of such training, will help to improve preparation of students in modern conditions for educational work in children recreation camps. It is concluded that higher pedagogical educational establishments of Ukraine in the study period directed their work to the active development of content, forms and methods of preparation of future teachers for educational work in children recreation camps: workshops, special seminars, classes related to leadership of workshops, sports activities, amateur performances, connected with the organization of children's games, excursions, hiking, learning songs, children's dance and so on were organized. Such activity was determined by the governing documents of the Ministry of Education of the USSR in teacher training and in the organization of rehabilitation and recreation for children during the summer holidays.

Key words: *future teachers, summer educational practice, children recreation camp, recreation, leisure, educational work.*

Стаття надійшла до редакції 30.08.2015